

Т. В. Криворучко,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ФУНКЦІОНУВАННЯ VOSI-КОНСТРУКЦІЙ ТА VOSING-КОНСТРУКЦІЙ У РАНЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено аналізу наукових підходів до опису синтаксичної синонімії та дослідженню предикативних конструкцій з інфінітивом (VOSI-конструкції) та предикативних конструкцій з дієприкметником I (VOSING-конструкції) у ранньонновоанглійській мові.

Ключові слова: синтаксична синонімія, предикативні конструкції з інфінітивом, VOSI-конструкції, предикативні конструкції з дієприкметником I, VOSING-конструкції, функціонально-синтаксичні синоніми.

Статья посвящена анализу научных подходов к описанию синтаксической синонимии и исследованию предикативных конструкций с инфинитивом (VOSI-конструкций) и предикативных конструкций с деепричастием I (VOSING-конструкций) в ранненовоанглийском языке.

Ключевые слова: синтаксическая синонимия, предикативные конструкции с инфинитивом, VOSI-конструкции, предикативные конструкции с деепричастием I, VOSING-конструкции, функционально-синтаксические синонимы.

The article is devoted to the analysis of the scientific approaches to description of syntactical synonymy and investigation of predicative constructions with the infinitive (VOSI-constructions) and predicative constructions with participle I (VOSING-constructions) in Early New English.

Key words: syntactical synonymy, predicative constructions with the infinitive, VOSI-constructions, predicative constructions with participle I, VOSING-constructions, functional syntactic synonyms.

Синтаксична синонімія завжди привертала пильну увагу лінгвістів. Вона є одним з видів лінгвістичного варіювання різних елементів і засобів мови для передачі одного і того ж змісту. Особлива увага приділяється теоретичним основам синтаксичної синонімії, виявленні її мовної сутності та встановленню взаємозв'язку синтаксичних синонімів з суміжними явищами в системі синтаксису [3; 5]. Саме тому **об'єктом** дослідження були обрані предикативні конструкції з інфінітивом (VOSI-constructions) та предикативні конструкції з дієприкметником I (VOSING-constructions) як синтаксичні синоніми. **Предметом** розвідки є структурні та функціональні особливості VOSI- та VOSING-конструкцій. **Актуальність** теми статті зумовлена тим, що предикативні конструкції з інфінітивом (VOSI-constructions) та предикативні конструкції з дієприкметником I (VOSING-constructions) як синтаксичні синоніми не отримали вичерпного висвітлення в історичній англістиці.

Лінгвісти намагалися виділити основні критерії синонімічності синтаксичних конструкцій, виявити особливості їх функціонування у мовленні та визначити принципи відокремлення синтаксичних синонімів від тих чи інших відносних лінгвістичних засобів [5; 3].

У сучасному мовознавстві існують різні напрями вивчення синтаксичних синонімів:

1) Представники першого постулювали ідентичність семантичного змісту, втіленого у різних формах. На їхній погляд, синтаксичні синоніми – це синтаксичні конструкції, які подібні за семантикою, але відрізняються за формою [4, с. 99].

2) Представники другого напряму зосереджують увагу на граматичній специфіці синтаксичних утворень та наполягали на необхідності окреслити проблему синтаксичної синонімії чіткими граматичними рамками або зовсім відмовитися від неї, інакше вона перестане існувати як самостійна проблема [2]. Тобто, в основу виокремлення синтаксичних синонімів був покладений граматичний критерій – узагальненість граматичного значення.

Найвиразніше ця точка зору відображена у працях І. І. Ковтунової, яка вважає необхідним дотримуватися повного граматичного паралелізму синтаксичних синонімів. Останні повинні розрізнятися тільки тими елементами, які є показниками певного граматичного значення [2, с. 133].

3) Представники третього напряму намагаються виявити як змістові, так і формальні ознаки порівнюваних конструкцій. Початок цього напрямку був покладений у роботах відомих лінгвістів В. Н. Ярцевої, В. Г. Адмоні та ін.

Подальші дослідження в області синтаксичної синонімії базуються на врахуванні змістових та формальних критеріїв, а також на системному підході до вивчення мовних явищ, виявленні корелятивних та диференційних ознак, що характеризують дані конструкції.

Вибір синтаксичних синонімів серед великої кількості існуючих однорідних утворень базується на врахуванні не тільки на подібності за змістом та синтаксичним значенням, але й структурі порівнюваних одиниць.

Вважають також, що необхідно чітко враховувати структурну подібність паралельно вживаних синтаксичних конструкцій. Лише подібність граматичного значення та структурна близькість дають підстави на виокремлення тієї чи іншої конструкції як синоніма [6, с. 30]. Також існує думка, що граматичні синоніми не повинні належати до різних сфер граматики, тобто відноситися до морфології чи синтаксису, адже граматична синонімія повністю проявляється лише при однорідних структурах [5, с. 23].

З іншого боку, існує підхід, згідно з яким, різна структура та оформленість не перешкоджають синонімії, а скоріше лежать в основі поняття синтаксичного синоніма. Однак, різна структура має свої межі. Діапазон варіантних форм порівнюваних моделей обмежений рамками граматичного значення. Граматичне значення не повинно виходити за рамки синтаксису.

Проаналізовані точки зору щодо структури синтаксичних одиниць дозволяють зробити висновок про те, що у лінгвістичній літературі не існує єдиної думки з приводу синтаксичних синонімів. Навіть у межах одного синтаксичного рівня виділяють одноструктурні та різноструктурні синоніми [4, с. 104].

Основними принципами відбору синтаксичних синонімів є спільність граматичного значення і змісту, та врахування їхньої структури. До другорядних ознак можна віднести однорідність синтаксичного оточення, здатність вживатися в однаковій синтаксичній позиції, функціональна тотожність, а також взаємозамінність.

Із перерахованих критеріїв найбільш дискусійним є здатність до взаємозамінності. Цей критерій відіграє головну роль. Взаємозамінність – це прояв властивостей мови як важливого засобу людського спілкування, його комунікативної функції. Існує думка, що за відсутності цього критерію порушується спільність синтаксичного значення. Синтаксичними синонімами можуть бути тільки конструкції, що можуть замінити одна одну [4, с. 104]. Однак, цей критерій синонімічності визнається не всіма лінгвістами.

Має сенс звернути увагу і на теорію функціональної синонімії, яка полягає у тому, що різні граматичні засоби синонімізуються відповідно до їх спільної синтаксичної функції.

Також виокремлюють особливий вид синонімів – функціонально-синтаксичні синоніми. Функціонально-синтаксичні синоніми – це різноструктурні одиниці, які відрізняються за своїм граматичним значенням але виконують однакові синтаксичні функції. До цих синонімів можна віднести підрядне речення та зворот, які входять до синонімічного ряду, вихідною одиницею якого є член речення, виражений словом та словосполученням. Функціональні синоніми виникають за рахунок варіативності граматичних способів вираження аналогічної семантичної інформації, що здійснюється за допомогою одного чи різних мовних рівнів, втілених у різних граматичних структурах [4].

Функціонально-синтаксичний принцип вивчення синонімів в області синтаксичних форм можна знайти у роботах Г. А. Золотової [1]. Виокремлюючи синтаксичні синоніми авторка пропонує враховувати синтаксичну роль елементів у побудові словосполучень та речень. В якості синтаксичних синонімів дослідниця розглядає різні моделі речень, що виражають одне типове значення, елементи речення які вживаються в однаковій функції [4, с. 109].

Важливим є те, що мінімальною структурною межею синтаксичних синонімів слід вважати бінарну структуру, а не окреме слово, адже предметом синтаксису є не окремі слова, а поєднання слів. Ця конструктивна властивість синтаксису передається і його синтаксичному ряду [4, с. 109].

До синтаксичних синонімів можна віднести деякі випадки вживання предикативних конструкцій з дієприкметником I (VOSING = Verb + Object / Subject + ing form) та інфінітивом (VOSI = Verb + Object / Subject + Infinitive) [10]. Ці предикативні конструкції можна порівнювати з наступних причин:

– у результаті подібності граматичного значення та синтаксичного зв'язку, який проявляється у вираженні «підрядної дії та його носія в потенційно-предикативній формі»;

– гомогенні структури, тобто обидві конструкції належать до однакових за будовою синтаксичних моделей (предикативних словосполучень), а їх конструктивні центри (дієслівні компоненти) виражені формами, які входять в одну парадигму дієслова, але належать до його різних морфологічних підкласів. Способи вираження їх іменних компонентів також співпадають: в більшості випадків вони виражені іменниками, а також відповідними займенниками;

– змістовою спільністю, яка досягається співпадінням лексичного значення слів, що входять до складу конструкцій та спільною функцією.

Однак, попри подібність цих структур, варто зазначити їх відмінності. Дієслівні елементи – інфінітив та дієприкметник I є різними формами, які по різному представляють дію. Конструкція з дієприкметником I позначає незавершену дію, представлену як процес, одночасно до дії дієслова-присудка. Наприклад:

(1) *Think when we talk of horses, that you see them printing their proud hoofs i' the receiving earth* [7, с. 364].

Інфінітив у складі предикативної конструкції називає дію без вказівки на спосіб її протікання, момент сприйняття співпадає з дією вираженою інфінітивом:

(2) *The more shame for him that he sends it me, For I have heard him say a thousand times His Julia gave it him at his departure* [8, с. 263].

Важливим є те, що інфінітив у складі предикативної конструкції може мати нехарактерне для цієї форми значення – вираження дії з відтінком процесуальності, тим самим приближуючись за значенням до дієприкметника I в предикативній конструкції, для якого представлення дії як процесу є основним граматичним значенням форми:

(3) *If you be she, I do entreat your patience To hear me speak the message I am sent on* [8, с. 263].

(4) *I have heard my lady talk of it yesterday; and of foolish knight that you brought in one night here to be her wooer* [9, с. 432].

Але взаємозаміна між інфінітивом та дієприкметником I є обмеженою, так як вона є обумовленою лексичним характером дієслів, їх складом, тому взаємозаміна можлива, але не з усіма дієсловами, що вживаються в інфінітивній конструкції.

Наведені приклади ілюструють однорідний характер протікання дії, вираженої інфінітивом та дієприкметником I. Факт паралельного вживання інфінітива та дієприкметника I у складі предикативних конструкцій для вираження незавершеної дії створює можливість для трансформації предикативної інфінітивної конструкції у синонімічну предикативну дієприкметникову конструкцію. Вони синонімічні за граматичним значенням та інваріантністю змісту, вираженим предикативною конструкцією з інфінітивом та його трансформом – предикативною конструкцією з дієприкметником I. Наприклад:

(5) *If you be she, I do entreat your patience To hear me speaking the message I am sent on.*

(6) *I have heard my lady talking of it yesterday; and of foolish knight that you brought in one night here to be her wooer.*

Між цими синонімічними конструкціями виникають також розбіжності, які проявляються різним ступенем вираження інтенсивності процесу, вираженого інфінітивом та дієприкметником І. У останнього інтенсивність процесу дії виражена яскравіше, так як видове значення дієприкметника І у предикативній конструкції, основним змістом є тривалість, гармонує з видовим характером дієслів, від яких утворюється дієприкметник І. Наприклад:

(7) *Before we hear him, of some things of weight that task our thoughts, concerning us and France* [7, с. 384].

Отже, функціонально-синтаксичні синоніми – це синтаксичні одиниці, що належать до різних рівнів синтаксичної системи, мають спільне граматичне значення, що характеризується функціональною тотожністю в умовах однакового синтаксичного оточення. Основними принципами відбору синтаксичних синонімів є спільність граматичного значення і змісту, та врахування їхньої структури. До другорядних ознак можна віднести однорідність синтаксичного оточення, здатність вживатися в однаковій синтаксичній позиції, функціональна тотожність, а також взаємозамінність.

Результати дослідження синонімії предикативної інфінітивної та дієприкметникової конструкцій показують, що ці структури є синтаксичними синонімами, синонімія яких є лексично обумовленою. При цьому у двочленному синонімічному ряді домінують буде предикативна конструкція з дієприкметником І, так як граматичне значення, на основі якого співвідносяться обидві одиниці як синоніми, для дієприкметника І є основним, а для інфінітива лексично обумовленим. Відповідно, об'єктно-предикативна конструкція з дієприкметником І є найбільш вживаним способом вираження даного граматичного значення.

Література:

1. Золотова Г.А. Синтаксическая синонимия и культура речи // Актуальные проблемы культуры речи / Г. А. Золотова – М. : Наука, 1970. – С. 178-217.
2. Ковтунова И. И. О синтаксической синонимии // Вопросы культуры речи / И. И. Ковтунова – М., 1955. – С. 114-147.
3. Мухин А. М. Синтаксический анализ и проблема уровней языка / А. М. Мухин – Л.: Наука, 1980. – 303 с.
4. Пудовкина М. С. Синтаксические синонимы – объектно-предикативные конструкции с неличными формами глагола и придаточные предложения в английском языке (на материале сочетаемости группы глаголов физического восприятия): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Пудовкина Маргарита Султановна. – Ташкент, 1981. – 266 с.
5. Шендельс Е. И. Грамматическая синонимия (на базе морфологии глагола в современном немецком языке): автореф. дис.... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. И. Шендельс. – Москва, 1964. – 51 с.
6. Ярцева В.Н. О грамматических синонимах / В. Н. Ярцева // Романо-германская филология.. – Вып. 1. – М., 1957. – С. 5-34.
7. Shakespeare W. Henry V / W. Shakespeare // Tragedies. – London: Everyman's Library, 1994. – Vol. II. – P. 344-451.
8. Shakespeare W. The Two Gentleman of Verona / W. Shakespeare // Comedies. – London: Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 191-278.
9. Shakespeare W. Twelfth Night / W. Shakespeare // Comedies. – London: Everyman's Library, 1994. – Vol. II. – P. 425-531.
10. Visser F. Th. An Historical Syntax of the English Language / F. Th. Visser. – Vol. IV, part 2. – Leiden: E. J. Brill, 1973. – P. 111-271.